

Sygn. akt II CSKP 890/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 lutego 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Joanna Misztal-Konecka (przewodniczący)
SSN Beata Janiszewska
SSN Marcin Krajewski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa A. Z.
przeciwko D. B. oraz S. B. i D. B. - następcom prawnym R. B.
o ustalenie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 24 lutego 2023 r.
w Izbie Cywilnej w Warszawie,
skargi kasacyjnej A. Z.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z 18 czerwca 2020 r., sygn. akt V ACa 79/20,

**uchyla zaskarżony wyrok, znosi poprzedzające go
postępowanie poczynwszy od 20 kwietnia 2020 r. i przekazuje
sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w
Katowicach, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

A. Z. domagał się od D. B. ustalenia nieważności umowy sprzedaży nieruchomości. Postanowieniem z 15 marca 2019 r. Sąd Okręgowy w Gliwicach, na podstawie art. 195 § 2 k.p.c., wezwał do udziału w sprawie w charakterze pozwanego męża pozwanej – R. B..

Wyrokiem z 18 czerwca 2020 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach, na skutek apelacji pozwanej D. B., zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Katowicach z 12 września 2019 r. w ten sposób, że oddalił powództwo.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wywiódł powód, zaskarżając wyrok w całości. Skarżący zarzucił naruszenie licznych przepisów prawa materialnego oraz procesowego. Podniósł m.in. zarzut nieważności postępowania (przywołując w tym kontekście art. 379 pkt 5 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.) w związku z wydaniem wyroku w stosunku do osoby nieżyjącej, gdyż R. B. zmarł 20 kwietnia 2020 r., tj. przed wydaniem wyroku, co miało prowadzić do pozbawienia jego spadkobierców możliwości obrony swoich praw. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach w całości, zniesienie postępowania przed tym Sądem od 20 kwietnia 2020 r. i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi, ewentualnie o zmianę zaskarżonego wyroku w całości poprzez oddalenie w całości apelacji pozwanej D.B. od wyroku Sądu Okręgowego w Gliwicach i zasądzenie od pozwanej D.B. na rzecz powoda kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwana domagała się oddalenia skargi w całości oraz zasądzenia na swoją kosztów postępowania kasacyjnego.

Postanowieniem z 30 czerwca 2021 r. Sąd Najwyższy wezwał do udziału w sprawie w charakterze pozwanych S. B. i D.B. jako następców prawnych R. B. zmarłego [...] 2020 r.

S. B. wniósł o uwzględnienie skargi kasacyjnej powoda i zasądzenie na swoją rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zasadny okazał się zarzut nieważności postępowania, choć na innej podstawie niż wskazana przez powoda w skardze. Sąd Najwyższy bierze pod

rozważyć nieważność postępowania z urzędu, a więc niezależnie od tego, czy skarżący postawił odpowiedni zarzut, a jeżeli go postawił, niezależnie od tego, czy został on należycie i przekonująco uzasadniony (zob. wyroki SN z 7 grudnia 2017 r., V CSK 92/17, i z 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, OSNC 2000, nr 12, poz. 220). W okolicznościach niniejszej sprawy postępowanie przed Sądem Apelacyjnym było dotknięte nieważnością, z uwagi na zaistnienie niewskazanych przez skarżącego przesłanek z art. 379 pkt 2 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem nieważność postępowania zachodzi, jeżeli strona nie miała zdolności sądowej, a takiej zdolności w świetle art. 64 § 1 k.p.c. nie ma osoba zmarła (zob. postanowienie SN z 18 listopada 2016 r., I CSK 829/15).

Śmierć strony aktualizuje co do zasady obowiązek sądu zawieszenia postępowania na podstawie art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c. W takim wypadku zawieszenie postępowania, jak stanowi art. 174 § 2 k.p.c., ma skutek od chwili zdarzeń, które je spowodowały, tj. od chwili śmierci strony. Kontynuowanie postępowania możliwe jest dopiero z chwilą zgłoszenia się lub wskazania następców prawnych zmarłego albo z chwilą ustanowienia kuratora spadku. Powyższe uregulowanie wyklucza możliwość prowadzenia postępowania z udziałem osoby zmarłej jako strony (uczestnika postępowania) oraz ma na celu poszukiwanie osób, które weszły w prawa i obowiązki zmarłego. Prawidłowe ukształtowanie i określenie podmiotów postępowania sądowego należy do podstawowych wymogów procesowych (zob. postanowienie SN z 22 czerwca 2022 r., II CSKP 1392/22).

Zaniechanie zawieszenia postępowania i jego kontynuowanie po utracie zdolności sądowej przez stronę, bez wstąpienia w jej miejsce następców prawnych, powoduje nieważność postępowania na podstawie wskazanej w art. 379 pkt 2 k.p.c. (zob. np. wyroki SN: z 7 grudnia 2017 r., V CSK 92/17; z 18 kwietnia 1997 r., III CKN 39/97; oraz postanowienia SN: z 22 czerwca 2022 r., II CSKP 1392/22; z 24 listopada 2017 r., I CZ 108/17; z 18 listopada 2016 r., I CSK 829/15; i z 27 lutego 2001 r., I PKN 264/00).

Sytuacja taka ma miejsce w niniejszej sprawie. Pozwany R. B. zmarł [...] 2020 r. i z tą chwilą utracił zdolność sądową. Sąd Apelacyjny przed wydaniem wyroku nie zawiesił postępowania, a także nie podjął postępowania z udziałem

następców prawnych zmarłego. Oznacza to, że postępowanie przed Sądem drugiej instancji toczyło się formalnie z udziałem osoby zmarłej, co ostatecznie znalazło nawet odzwierciedlenie w sentencji wyroku. Powyższe było zapewne wynikiem niezawinionego braku wiedzy Sądu Apelacyjnego o śmierci strony, jednak „brak zawinienia” sądu orzekającego jest irrelevantny dla stwierdzenia zaistnienia nieważności postępowania (zob. wyrok SN z 25 listopada 2015 r., II CSK 617/14, i tam przywoływane orzecznictwo), podobnie jak bez znaczenia jest to, czy prowadzące do nieważności uchybienie miało lub mogło mieć wpływ na treść wyroku (zob. wyrok SN z 10 maja 2000 r., III CKN 416/98). Bez znaczenia pozostaje również podnoszona w odpowiedzi na skargę kasacyjną okoliczność, że wezwanie R. B. do udziału w sprawie było rzekomo zbędne. Istotne jest, że postępowanie toczyło się z jego udziałem i wydano w stosunku do niego orzeczenie.

Uznanie, że postępowanie przed Sądem *ad quem* toczyło się w warunkach nieważności, czyni koniecznym uchylenie zaskarżonego wyroku, zniesienie postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością, tj. od 20 kwietnia 2020 r., i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. W konsekwencji zbędna jest ocena pozostałych zarzutów kasacyjnych. Jak już bowiem wskazano, stwierdzenie nieważności postępowania jest niezależne od wpływu tej wady na wynik sprawy. Sprawia to, że Sąd Najwyższy nie przystępuje w ogóle do merytorycznej kontroli kasacyjnej zakwestionowanego orzeczenia, gdyż w takiej sytuacji wyłączona jest potrzeba, a nawet możliwość, wykazywania związku przyczynowego między nieważnością postępowania a wynikiem sprawy (zob. wyrok SN z 19 lutego 2021 r., III CSKP 31/21).

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.